

Bu sayıda:

Bu sayımızda, siyasal rejim tartışmalarına odaklandık. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, kabul edilen 1982 Anayasası çerçevesinde kurulan hükümetler, sık sık parlamenter sistemin yetersizliklerinden, istikrarlı bir hükümet için başkanlık sisteminin alternatif oluşturabileceğinden söz ettiler. Böylece, bir yandan geçim düzenini neoliberal temelde dönüştüren hükümetler, diğer yandan da güçlü yürütme ile neoliberal tercihleri topluma daha kolay empoze edebilmeyi umdular. Başkanlık arayışının Türkiye'deki ilk siyasi temsilcilerinden biri, 12 Eylül 1980 sonrası Türkiye'sinin şekillenmesinde başat siyasi rol oynayan Turgut Özal oldu. Tek başına bir gerekçe oluşturmaya da, Özal'ın -Weber-yan deyimle- "karizması", diğer konjonktürel unsurlarla da birleşerek, başkanlık sistemi için toplumsal konsensüsü sağlamaya yetecek düzeye çıkamadı.

Günümüzdeki rejim tartışmalarında da Erdoğan'ın kendi anayasal konumunu zorlayan siyasi hamleleri önemli bir yer tutuyor. Gerçekten de kurumsal içeriği ile bakıldığında, birçok anayasa hukukçusunun ısrarla vurguladığı üzere, Erdoğan'ın seçimle gelmiş olması ona farklı bir anayasal statü kazandırmadığı gibi, aksi bir iddia da anayasal sistemin zorlanması anlamına geliyor. Bunlar bir veri olmakla birlikte, tarihsel maddeci bir metodoloji içinde rejim tartışmasının bu verilerle sınırlı olarak sürdürülemeyeceği de açık olmalıdır.

Bu sayıda yayınladığımız Forumun sunuşunda belirttiğimiz üzere, "Praksis olarak, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Türkiye'de kapitalist devlet ve burjuvazinin küresel kapitalizme eklemlenme hız ve niteliğindeki dönüşüme ilişkin, temel toplumsal ilişkilerin çözülmesini esas alan birden fazla sayı yayımladık. Dönüşen temel toplumsal ilişkilerin kendi siyasal biçimini de, popülist bir siyasi liderin öncülüğünde dönüştürme eşiğine yaklaştığı bir evrede, süregiden siyasal rejim tartışmasına katılarak emekçiler ve ezilenler bakımından tartışmanın tarihsel ve somut içeriğini görünür kılmak önem taşıdığından", bu verilerle sınırlanmaksızın tartışmayı sürdürülebilmek için bu sayıyı yapmak istedik.

Türkiye'de süregiden rejim tartışmasının kurumsal boyutu, hemen hemen her gün gazetelerde- dir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) "güçlü ve istikrarlı yürütme için başkanlık sistemi" isteyen ve Erdoğan'ın *de facto* hamlelerini savunan programı karşısında, "başkanlık sisteminin demokratik bir yönetime uygun olmayacağı", bu hamlelerin rejimi diktatörlüğe doğru götürdüğü itirazları yükselmektedir. Bu tartışma, maddi temelden yoksun, salt kurumsalcı içeriği ile pek bir şey söylemez. Ana akım siyaset bilimi ve kamu hukuku analizlerinde, özellikle Juan J. Linz'in Latin Amerika üzerine çalışmalarından kaynaklanan ve büyükçe bir külliyat oluşturan başkanlık sisteminin iktisadi, idari ve siyasi performansı üzerine tartışmalar, bu kurumsalcı perspektifin ufkunu oluşturur. Metodolojik olarak aynı kurumsalcı analiz düzeyindeki muhalefet de, bu bağlamda, parlamenter sistemin demokratik potansiyellerini övmekte, başkanlık sisteminin iktisadi ve idari performansının da sanıldığından aksine parlamenter sistemden daha düşük olduğunu savunmakla yetinmektedir. Bir tür siyasal özgürlük tartışması da, başkanlık sistemi ile diktatörlük arayışları arasında ilişki kurularak buna eklendiğinde başkanlık sistemi önerisinin eleştirisinin tamamlandığı düşünülmektedir. Bunun karşısında, bazı tarihsel maddeci çözümlemeler ise, objektif olarak iktisadi indirgemecilikle suçlanacak kadar siyasal kurumların tarihselliğinden ve bu tarihsellik doğurduğu maddi etkiden bihaber görünürler.

Mustafa Bayram Mısır, dergimizin ilk yazısını oluşturan makalesinin ilk bölümünde, kurumsalcı analiz ile tarihsel maddeci analiz arasındaki yöntemsel çatışmayı aşan bir anayasacılığın olanaklarını araştırıyor. Yazısının ilk bölümünde, kapitalist devlet kuramları ile ilişkisi içinde tarihsel maddeci bir anayasacılık düşüncesinin kaynaklarını araştırırken, "hak" ve "kamu hizmeti" kavramlarının tarih-

sel maddeci bir anayasa çözümlemesindeki merkezi yerini vurguluyor. Yazar, anayasacılığın siyasal gücün sınırlanması ve insan haklarının korunması temel ilkelerinin tarihsel maddeci temelde yeniden kurulup kurulamayacağını sorgulamakla yetinmiyor; yazısının ikinci bölümünde, Türkiye'deki anayasa tartışmasını, AKP'nin Türk Tipi Başkanlık Hükümeti önerisini odak alarak değerlendiriyor. Bu bölümde, ilk bölümün bulguları ışığında Türkiye'de süregiden siyasal rejimin niteliğine dair anayasa tartışmasını farklı cumhuriyet projeleri içinde görünür kılmaya çalışıyor. Kurumsalcı tartışmaların katkısını yok saymaksızın ama bu tartışmanın ötesinde, AKP'nin önerdiği cumhuriyet projesinin demokratik niteliğini, otoriter yönetim ve faşizm tartışmaları ile sınıyan yazar, demokratik ve sosyal cumhuriyet programının alternatif bir hegemonya mücadelesi için temel oluşturabileceğini, anayasacı perspektifin de bu ikinci programa yönelmesi gerektiğini ileri sürüyor.

Bu sayımızda okuyacağınız Forum sunuşunda vurguladığımız üzere, "Türkiye Cumhuriyeti'nde süregiden yeni bir anayasa arayışı anlamını, yalnızca temeldeki dönüşümlerde değil, hegemonya bunalımlarını izleyen 1961 ve 1982'de, 1923'de kurulduğu doğrultuda yenilenen Cumhuriyet'in artık yurttaşları tarafından eski bir cumhuriyet olarak sürdürülemez, yenilenemez olmasında da buluyor. Bunun en somut ifadesi, 'eski' Cumhuriyet'in ulusal sorunu çözemediği eşikte, çözülmekle karşı karşıya kalmasıdır. 'Yeni Türkiye'yi konuşulabilir kılan en önemli dinamiklerden biri, 'Barış Süreci' adı verilen bu gerçekliktir. Bu nedenle, yeni anayasa tartışmaları, bu anlamda bir yanda sermaye hegemonyasının kırılan niteliğine işaret etmeye devam ederken, öte yandan bu kırılanlığı açacak yeni bir siyasal rejim arayışına dönüşüyor; başkanlık, yarı-başkanlık, parlamentarizm, demokratik özerklik gibi siyasal biçimler, kuvvetler ayrılığı, laiklik, özyönetim gibi ilkeler tartışmanın tarafı olan sınıfsal ve ulusal muhataplar tarafından ileri sürülüyor."

"Yeni Anayasa" bağlamını ve dayandığı temeli unutmadan, tüm bu kavramların gerçekte neye tekabül ettiğini tarihsel maddeci yöntemle sorgulayarak siyasal rejim tartışmalarına odaklanmak istediğimizden ötürü, başta Yayın ve Danışma Kurulu üyelerimiz olmak üzere, ezilenler ve emekçiler safındaki ulaşabildiğimiz tüm akademisyen dostlarımıza ve onların önerdiği bu saflarda siyasal mücadele içinde olan ve bu tartışmaya ilgi gösteren emekten yana siyasetçilere, dört ayrı soru yönelttik. Verilen yanıtları, Forum bölümümüzde bulacaksınız. Birbirinden oldukça farklı hatta zıt görüşleri, birbiriyle irtibatlandırarak, kolay okunur ama tüm tartışmayı da görünür kılan bir şekilde sunmaya çalıştık. Görüleceği üzere, sol, siyasal rejim tartışmasını daha çok faşizm ve olağanüstü rejim biçimleri bağlamında yürütmeye devam etmektedir. Sorularda referans alınan Samir Amin'in makalesini, Danışma Kurulu üyelerimizden Tülin Öngen'in faşizm tartışmasını başlattığı ve Korkut Boratav'ın Türkiye'nin faşistleşme süreçlerini gözlediği gazete yazılarını da forum içinde yayınlıyoruz. Ara başlıklar, tarafımızdan konulmuş olup, izlemeyi kolaylaştırmak amacı taşımaktadır.

Forumun ardından, kendiliğindencilik ile iradecilik arasındaki ilişkiyi Lenin ile Rosa Luxemburg arasındaki merkezîyetçilik tartışması bağlamında ele alan Sevinç Türkmen'in "Lenin ve Rosa Luxemburg'ta Merkezîyetçilik Tartışması Bağlamında Kendiliğindencilik ve Iradecilik Üzerine" başlıklı yazısı geliyor. Yazar, kendiliğindencilik ile iradecilik ilişkisinin genel olarak ekonomi ile politika arasındaki bölünmeyle koşullu biçimde düşünüldüğünden bu görece ayrımın tarihsel nedenleri kavranmaksızın bu ilişkinin de kavranamayacağından yola çıkıyor. Varsayımının güncel bağlamını ele aldığı, sorunun politik özne, otonomi ve öncülük gibi yeni toplumsal hareketlerin de güncel tartışmaları içinde yer alan kavramlar üzerinden içerik edindiğini gözliyor. Yazar, çağdaş toplumsal hareketlerin yapısının kavranabilmesi ve yeniden inşa edilecek sosyalist bir hareketin bütünlüğünü sağlamak için bu tartışmalara önemli bir misyon yüklüyor.

Sayı bağlamında, farklı literatürler arasındaki uyumsuzluk en zorlandığımız hususlardan biri oldu. Rejimin dönüşümü tartışmaları içerisinde özellikle siyasal biçime ilişkin tarihsel materyalist literatürle ana akım siyaset bilimi/felsefesi literatürü arasındaki aç farkının yarattığı zorluğu aşmaya çalışan yazılarımızdan biri Ali Somel'e ait. "Türkiye'nin İkinci Cumhuriyetleri" başlıklı bu yazıda yazar, Türkiye tarihinde cumhuriyetin yenilendiği iki moment bulunduğunu, 1923'te kurulan Cumhuriyet'in 1960 yılında resmen "İkinci Cumhuriyet" ilanı ile güncellendiğini ama bu isimlendirmenin kalıcı olmadığını, AKP iktidarıyla birlikte kuruluş ilkelerini yadsıyan bir İkinci Cumhuriyet'le ikame edildiğini, ileri sürüyor. Yazara göre, ilk momentte, devrimci bir süreçle kurulan Birinci Cumhuriyet'in hem reformdan geçirilmesi hem de restore edilmesi söz konusudur. İkincisinde ise karşı devrimci bir süreç işlemekte ve kurucu unsur olan AKP yaşadığı siyasi krizlerle İkinci Cumhuriyet'i daha kuruluş sürecinde bir restorasyona mecbur bırakmaktadır. Makalede yazar, cumhuriyetin bunun devamında devrim-reform-restorasyon dinamikleri bakımından hangi siyasi müktesebatla bir başkalaşım yaşayabileceğini tartışıyor. Tartışma, bir söylem analizi bağlamında ilerlediğinden, başta da ifade ettiğimiz üzere tarihsel ve maddi analiz literatürünün sınırlarında dolaşarak önemli bir malzeme sunuyor.

Bu sayımız Orhan Kemal'e adanmıştır.

2014 Orhan Kemal'in 100. doğum yılı idi. Şair Hasan Hüseyin Korkmazgil, Orhan Kemal'in güzel anısına "Haziranda Ölmek Zor" demişti, Nazım Usta'yı 3 Haziran '63'te kalbine gömdüğünü hatırlayarak: "gece leylak ve tomurcuk kokuyor/ uy anam anam/haziranda ölmek zor..." Orhan Kemal, cezaevi okulundan, Nazım Mektebi'nden yetişmiş, kendisi yazı emekçisi, Türkiyeli emeğin romancısıydı. "Toplumcu bir yazar, materyalist bir felsefeye sahiptir şüphesiz. Ama bu materyalizm, metafizikçi yönü de bulunan bir materyalizm olmayıp, diyalektik materyalizmdir. Buradan hareket eden müessir, yani yazar, eserleriyle de bu hareket noktasına paralel olacaktır" diyen bir romancı. Biz de Orhan Kemal'in edebi eserlerinden yola çıkarak toplumsal gerçekliğe ilişkin çıkarsama yapmaya çalışan iki makaleyle Orhan Kemal'i geride bıraktığımız 100. doğum yılı vesilesiyle anmak istedik. Bu makaleler, sayımızla da ilgili şüphesiz. Özellikle Demokrat Parti (DP) döneminde kurulan tek parti iktidarının günümüz tek parti iktidarı arayışları ile olan benzerlikleri, bu ilgiyi daha da güncel kılıyor.

Gökhan Atılğan "Romanı Siyasal Hayat Çalışmalarının İçine Çekmek: Orhan Kemal'in *Hanımın Çiftliği*'nde Demokrat Parti Momentumu" adlı makalesinde, önce yöntemsel bir belirlemede bulunuyor. Bu belirleme çerçevesinde makalede, romanların siyasal hayat çalışmalarının neden vazgeçilmez kaynakları olduklarına ilişkin teorik bir çerçeve kurmayı deniyor. Yazara göre, Türkiye siyasal hayatı üzerine yapılan çalışmalar, romanlardan yararlanmadıklarında yeterince başarılı ve canlı bir sunum geliştiremiyor. Yazar, bu amaca yaklaşmak için, Orhan Kemal'in *Hanımın Çiftliği* adlı üç ciltlik romanının Türkiye siyasal hayatının kritik bir evresi olan DP momentumunun anlaşılmasına çok önemli katkılar sağlayabileceğini göstermeye çalışıyor.

"Orhan Kemal'in Romanlarında Toplumsal Dönüşüm ve Sınıflar" adlı makalelerinde Mustafa Kemal Coşkun ve Berfin Diren Yavuz da, benzer şekilde ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşümleri anlamada romanların önemli araçlar olabileceğini göstermeye çalışıyor. Romanlar, anlattıkları dönemler hakkında önemli sosyolojik veriler içermektedir. Yazarlar, Türkiye'deki 1930-1950 arası dönüşümleri ele alıyor, bu dönüşümlerin sınıfları nasıl etkilediğini Orhan Kemal'in romanları üzerinden tartışıyor; Orhan Kemal'in gerçekliğinin ve romandaki olayların geçtiği zaman ile gerçek/nesnel zamanın örtüşmesinin toplumsal dönüşümleri anlamayı olanaklı kıldığını da ileri sürüyorlar.

Orhan Kemal'in romanları üzerinden -ele aldıkları başkaca sorunsallar yanında- Demokrat Parti dönemini de çözümleyen iki makaleyi, Cenk Yiğiter'in "Demokrat Parti İktidarından 27 Mayıs'a Akademik Özgürlük ve Üniversite" makalesi izliyor. Bu makalede yazar, Demokrat Parti döneminde, siyasal iktidar ile üniversite arasındaki gerilimli ilişkiyi konu edinirken, diğer taraftan da üniversite kurumunun kurucu ilkesi olan akademik özgürlüğün 1961 Anayasası ile anayasal güvenceye kavuşma sürecini de izlemeyi hedefliyor. Yazara göre, bu süreç aynı zamanda akademik özgürlük ilkesinin Türkiye siyasal kültüründe olduğu kadar üniversiter kültüründe de yer edinememesi ve kök salamamasının nedenlerine ilişkin önemli ipuçları sunuyor.

Sayı kapsamımızdaki makalesinde Bora Erdağı, "Neo-liberal Çağda Üniversite, 'Fakülteler Çatışması', Felsefe ve Birkaç Örnek Hakkında" adlı yazısında üniversite tartışmasını güncelliyor. Erdağı, neoliberal dönemde hegemonyanın bilgi ve üniversiteler üzerindeki etkisini tartışıyor. Tartışmayı ilkin akademik özgürlük ve özerk üniversite bağlamında; ardından, 200 yıl sonra yeniden Kant'ın "Fakülteler Çatışması" makalesini hatırlatan bir şekilde Nutku'nun teolojinin felsefe bölümlerinde örgütlenmesine getirdiği itirazları değerlendirerek yürütüyor. Yazar, bu tartışmalar içinde farklı iki bağlam olarak görülebilecek "neoliberalizm" ve "mevcut siyasal iktidar" ile rejimin dönüşümü arasında bir ilişki kurmaya varıyor. Yazar, Türkiye'deki rejimin ve onun dönüşümünün temsili mekânı olarak üniversitelerde görev alan bileşenlerin, rejimin dönüşümüne dair muhalefeti, kısacası "ne yapmalıyız" arayışını da cevaplamaya çalışıyor.

Güney Afrika, Türkiye'ye hem çok uzak hem çok yakın. Tolga Tören, Güney Afrika üzerine çalışan nadir araştırmacılardan biri. Daha önce de Güney Afrika üzerine yazılarına yer verdiğimiz Tören, "İrk, Sınıf ve Kapitalist Gelişme Bağlamında Güney Afrika'da Apartheid Rejimi" başlıklı yazısında, Güney Afrika'da, resmi olarak 1948 yılında Ulusal Parti hükümeti tarafından başlatılsa da, kökenleri, ülkenin kapitalist gelişme sürecinin erken dönemlerine kadar uzanan apartheid rejiminin ortaya çıkışını ve çöküşünü, sermaye birikimi perspektifinden ele alıyor. Yazar, bir bütün olarak Güney Afrika Cumhuriyeti'nin kapitalist gelişme sürecinin, spesifik olarak da bu sürecin önemli bir periyodu olarak apartheid rejiminin, ırk ayrımcılığı ile sınıf arasındaki ilişkiler anlaşılmasızın ele alınamayacağı düşüncesinden ve Harold Wolpe'nin ırk ve sınıf arasındaki ilişkilere ilişkin geliştirdiği çerçeveden hareketle, kurumsallaşmış ırk ayrımcılığına dayanan apartheid rejiminin, 1948 yılı ile 1970'li yıllar arasında ülkenin kapitalist gelişme süreci açısından önemli bir rol oynadığı argümanını ileri sürüyor. Ayrıca yazar, dünya ekonomisinin krizi, kurumsallaşmış ırk ayrımcılığına dayalı kapitalist gelişme sürecinin yapısal sınırları ve apartheid karşıtı mücadele gibi olguların etkisi altında, 1970'li yıllarla birlikte, rejimin sermaye açısından işlevselliğini kaybederek yıkıldığı tezini savunuyor.

Son yazımız, izleyen tartışma ile birlikte okunması gereken, Gezi Direnişi üzerine yöntemsel bit tartışma. Cenk Saracoğlu, "Haziran 2013 Sonrası Türkiye'de İdeolojiler Alanının Dönüşümü: Gezi Direnişi'ni Anlamanın Yöntemleri Üzerine Bir Tartışma" başlıklı yazısında, 2013 yılının Haziran ayı boyunca Türkiye'yi sarsan Gezi Direnişi'ni bir orta sınıf ayaklanması olarak değerlendiren yorumlardan yola çıkarak, direnişin anlamını direnişe katılanların ağırlıklı bireysel profili üzerinden değerlendiren yaklaşımlarda gömülü olan yöntemsel bireyciliğin bir eleştirisini ortaya koyuyor. Makalede yazar, bir toplumsal hareketin karakterinin sadece, onun katılımcılarının ağırlıklı bireysel özelliklerine bakarak anlaşılamayacağını, mevcut toplumsal formasyonun hangi tarihsel ve güncel çelişkilerinden türediğinin, sınıf ilişkileri ve hegemonya mücadeleleri üzerinde nasıl bir etki bıraktığının ve aynı zamanda karşısına aldığı toplumsal güçlerin özelliklerinin bir toplumsal hareketin niteliğinin anlaşıl-

masında belirleyici olduğunu ifade ediyor. Buradan yola çıkarak yazar, Gezi Direnişi'ni AKP iktidarının 2002'den bu yana inşa etmeye çalıştığı hegemonya projesinin tarihsel ve yapısal bütünlüğü içerisinde bir bağlama yerleştirmeye çalışıyor. Yazara göre, bu haliyle Gezi Direnişi ortaya koyduğu talepler ve yarattığı siyasal/ideolojik etki itibarıyla emekçilerin iktisadi taleplerini yansıtan bir "sınıf hareketi" olmasa da karşısına aldığı iktidar bloğunun ve bu bloğun politikalarının/ideolojik stratejilerinin sermaye yanlısı karakteri ve Türkiye'deki ideolojiler alanında sınıf mücadeleleri açısından yarattığı etkiler açısından "sınıfsal bir harekettir".

Bu makaleyi benzer bir tartışmayı orta sınıf bağlamında yürüten bir panel izliyoruz. Praksis dergisi olarak 32.sayımızı *"Orta" Sınıf?* sorusuna ayırmıştık. Geçen sayımızda Emre Arslan arkadaşımız Utku Balaban'ın *"Orta" Sınıf?* sayısında yayımlanan yazısında kullandığı yöntemsel yaklaşımı tarihsel maddeci temelde eleştirdi. Sayımız çıktığında Danışma Kurulu üyemiz E. Ahmet Tonak, benzer eleştirileri sosyal medyada dile getirmişti. Özellikle Haziran Günleri'ne katılarak bu büyük direniş gerçekleştiren halk kesimlerinin ve hareketin kendisinin sınıfsal niteliğine ilişkin tartışmalar da direniş sonrasında akademinin önemli gündemlerinden birini oluşturdu. Tüm bunlar bir araya gelince, İstanbul Tüyap Kitap Fuarı'nda gerçekleşen, *Yeni Orta Sınıf: Sinik Stratejiler* (Agora, 2014) kitabının yazarı Ali Şimşek, bu sayıda aynı konudaki makalesini dergimizde okuyacağınız ve *Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler* (İletişim, 2011) kitabının yazarı Cenk Saracoğlu ile tarihsel maddeci sınıf çalışmaları bilinen E. Ahmet Tonak'ın katıldığı paneli, tartışmanın devamı açısından kitap tanıtımı/eleştirisi için ayırdığımız sayfalarda yayınlamayı uygun bulduk. İlgili okuyacağınızı umuyoruz.

Bu sayımızı, emekçilerin ve ezilenlerin "emekçi" yazarı Orhan Kemal'e adadığımızı tekrar vurgulamak isteriz. Dergimiz baskıya girerken ardı sıra gelen, Kobanê'nin özgürleştiğine ve Yunanistan'da seçimi Syriza'nın kazandığına dair haberlere Orhan Kemal'in de -tıpkı Paramaz Kızılbaş'ın (Kobanê direnişinde kaybettiklerimizin, Suphi Nejat Ağırnaslı'nın) gülümsediği gibi- gülümseyeceğinden eminiz. Bu gülümsemeyi kalıcı kılmak için biz Praksis yürüyüşümüze daha bir kararlılıkla devam edeceğiz.

İyi okumalar...